

Krigshelt ser tilbake

Mange bør takkes

-Vi, medlemmer av Kompani Linge, er blitt berømt og bæret. Men det var mange personer som hjalp og skjulte folk - sivilpersoner, hvis hjelp hjemmestyrkene ikke kunne klart seg uten.

Det er viktig at vi lærer av historien, glemmer vi den kan det skje igjen, sier generalmajor Herluf Nygaard.

Og Nygaard vet hva han snakker om. Som tidligere aktiv krigsdeltaker som Kompani Linge-soldat under siste verdenskrig, opplevde han mer enn de fleste. Han deltok aktivt i kampene i april dagene 1940, han kjempet videre som aktiv motstandsmann i Kompani Linge, ble tatt til fange og torturert av Rinnanbanden, klarte å rømme og kom igjen i aktiv tjeneste.

Etter krigen vil Nygaard bli husket bl.a. for sin innsats som Generalinspektør for Heimevernet i en 10-års periode fra 1967 til 1977. I hans tid ble mange viktige saker for Heimevernet gjennomført, og Nygaard vil bli stående som en av generalinspektørene som brakte Heimevernet et langt skritt framover.

I dag er Nygaard medlem av en komite som skal forberede markeringen av Heimevernets 50-års jubileum i desember i 1996.

I dette intervjuet som Norpress har hatt med Nygaard, er det særlig hans innsats under siste krig det blir fokusert på.

Generalmajor Herluf Nygaard er foran feiringen av 50-års jubileet for frigjøringen i 1945 opptatt av at det ofte synes å ha gått upåaktet hen at mange gjorde en stor og uselvisk innsats under krigen. - Mange flere burde fått en påskjønnelse. De risikerte like mye, ja, mange ganger mer enn vi gjorde. De hadde ikke bare sine liv å ta hensyn til,

Soldater fra Kompani Linge var uvurderlige i opplæringen av hjemmestyrkene. En av disse var løytnant (senere generalmajor) Herluf Nygaard. (Arkivfoto)

Nygaard som generalmajor og generalinspektør for HV.

men også sine familier og sin eiendom, sier han.

Han innrømmer at det ville vært et stort arbeid å registrere alle disse; det burde likevel vært gjort. Nå er det ofte blitt noe tilfeldig hvem som har villet bringe saker frem for myndighetene. Dette var også en av grunnene til at han for en del år siden valgte å skrive bok om sine krigsopplevelser.

kaserne, og selv om vi ble tatt på sengen, kan jeg ikke si at den tyske invasjonen kom helt uventet. Om kvelden den 8. satt vi lenge og diskuterte situasjonen i verden. Meldingene var slike at vi syntes det så truende ut. Men det kom ingen mobiliseringsordre - og myndighetene visste vel minst like mye som oss? Så selv om vi hadde bange anelser, gikk vi til sengs.

Klokken fem ble de vekket. Da lå alt to store tyske krigsskip på havnen. Sammen med andre ble Nygaard brakt til Værnes flyplass for å hindre tyskerne i å lande der. Det klarte de den første dagen. Så fikk de ordre om å dra nordover mot Steinkjer.

-Jeg avsluttet kampene uten å ha skutt på annet enn fly, sier han kort. Egen innsats i kampene om Nord-Trøndelag synes han ikke er noe å snakke om. Den er verken særlig interessant eller ærerik, bemerket han.

Tyskerne over alt

Etter å ha sittet som tysk krigsfange i nesten tre uker, ble Nygaard sluppet fri, mot å undertegne en erklæring om at han ikke ville bære våpen mot den tyske krigsmakt. Noe usikker på hva han skulle foreta seg, syklet han en tur til Oslo for å orientere seg.

- Det var nedslående. Jeg fikk se tyskere over alt. Mange steder var det spor etter krigshandlingene. Jeg følte avmakt, returnerte til Trondheim, og bestemte meg for å fullføre min artium, forteller han.

Nygaard ble snart engasjert i etterretningsarbeid - fra Ålesund i sør til Namsos i nord. Problemet var imidlertid at de ikke hadde noen radiosender, og dermed ingen direkte kontakt med England. Og for å gjøre en lang historie kort: Etter først et mislykket forsøk på å komme til England med en fiskeskøyte, kom Nygaard dit og til Kompani Linge via Sverige.

- Markeringen i år bør bli en tid for både glede, takknemlighet og ettertanke, presiserer han.

Tatt på sengen

Da krigen kom 9. april 1940 var Nygaard sersjant med friplass på Trondheim Katedral-skole, for å ta artium og fortsette på krigsskolen:

- Jeg bodde på 5. Divisjons

Arrestasjon og tortur

Det ble i denne omgang et kort opphold i England, før han og radiotelegrafisten Evald Hansen ble sendt hjem igjen med båt fra Shetland til Trøndelag.

I Trondheim vokste undergrunnsvirksomheten, men også angivervirksomheten. Det ble mange nervepirrende episoder med Rinnanbanden som motstandere.

Nygaard ble selv tatt av tyskerne. Da Hansen ikke dukket opp til et viktig møte om våpenslipp samme kveld, måtte Nygaard gå hjem til ham. Der ble han tatt av en sivilkledd tysker og ført opp til annen etasje hvor Hansen bodde. Idet tyskeren skulle å åpne døren til Hansens rom, slo Nygaard til ham det han maktet, og satte kurs for trappen. Men der snublet han i sin lange vinterfrakk. Tyskeren hoppet på ham og kjempende rullet de ned trappen, før flere tyskere raskt avgjorde kampen. Dermed bar det av sted til Gestapos hovedkvarter på Misjonshotellet i Trondheim, hvor Nygaard straks ble tatt i forhør og torturert.

Dramatisk flukt

Under overføring til Vollan Kretsfengsel klarte imidlertid Nygaard, til tross for at han var låst sammen med en annen fange, å vri seg ut av lenken og flykte. Senere kom han seg videre ved å henge under en lastebil da den passerte en tysk kontrollpost.

Å havnet han for annen gang i Sverige, Storbritannia og Kompani Linge – tidlig i 1943. I april fikk han vite at sersjant Evald Hansen døde i Falstad fangeleir etter å ha gjennomgått en grusom tortur ved Gestapo-hovedkvarteret i Trondheim. Han hadde imidlertid ikke røpet noe av verdi, og ble tildelt St. Olavs Medaljen med ekegren post mortem.

For Herluf Nygaard fulgte en travel tid med spesialtrening - i sabotasje, spionasje og fallskjermhopping.

Hemmelig oppdrag

I oktober 1944 gikk ferden med fly og fallskjerm til Hardangervidda, på hemmelig oppdrag med organisering av hjemmestyrker i Notodden-

området. Disse skulle blant annet beskytte Norsk Hydro og diverse kraftverk. Her ble Nygaard til krigens slutt.

Sjefen for de spesielle operasjoner i Telemark, professor Leif Tronstad, falt i kamp med norske nazister i mars 1945. Det gikk hardt inn på Nygaard.

Våren 1945 var det forøvrig nære på at Nygaard selv var blitt drept. Etter å ha flyttet en radiosender, som var oppdaget av tyskerne, til et "trygt" sted, kom en natt 15 frontkjemper og tyske politisoldater inn i et gjestgiveri hvor han lå og sov.

Han hoppet ut fra en veranda, skjøt en tysker som forsøkte å stoppe ham, og sprang i sikksakk gjennom dyp snø mens kulene hvinte om ørene på ham.

50.000 mann

På spørsmål om hva hjemmestyrkenes innsats egentlig betydde, svarer han:

– For det første betydde den mye for å opprettholde moralen og håpet i folket. Den gjorde at vi som nasjon følte at vi var med på å gjøre en innsats for å gjøre Norge fritt igjen.

– Dernest bidro den klart til å svekke den tyske krigsmakten ved omfattende sabotasje, og hindret at tyskerne mot slutten av krigen fikk overført store styrker fra Norge til andre frontavsnitt.

– Til slutt spilte hjemmestyrkene en meget viktig rolle ved frigjøringen. Den var ingen regulær norsk militærstyrke her i landet da tyskerne kapitulerte. Men en hjemmestyrke på rundt regnet 50.000 mann sto trent og klar til å avvæpne tyskerne, til å opprettholde ro og orden og til å ta seg av de mange utenlandske krigsfangene som var her.

Vanskelig omstilling

Som de fleste aktive krigsdeltakere hadde Herluf Nygaard vanskeligheter med omstillingen etter krigen. – Flere Linge-karer tok sine liv, og mange har slitt med psykiske problemer i årevis. Selv var jeg heldig, for jeg kom relativt hurtig over det. I et halvt år hadde jeg problemer med å sitte rolig på en stol, og i halvannet år ble jeg forfulgt av tyskere om natten. Men det ga seg.

At jeg i 1945 begynte på Krigsskolen og konsentrerte meg maksimalt om studiene der, tror jeg hjalp mye, sier han.

– Hvordan har så ditt forhold til tyskere vært etter krigen?

Jeg var først i Tysklandsbrigaden. Arbeidet der gikk rutinemessig og greit. Senere kom jeg til NATO-hovedkvarteret i Paris, hvor jeg fikk en tysk oberst som nærmeste sjef. Vi var en god del samme og diskuterte krigen. Ja, han besøkte meg faktisk senere i Narvik, forteller Nygaard.

Angiverne verst

– NATO har gjort mye for å skape samhørighet med dem som tidligere var våre fiender, sier Nygaard, som fremholder at selv under krigen var hatet større overfor norske overløpere enn overfor tyskerne. – Bortsett fra Gestapo, oppførte de tyske soldatene seg stort sett skikkelig. Ja, selv for at Gestapo skulle kunne gjøre det de gjorde, trengte de hjelp av norske angivere, påpeker han.

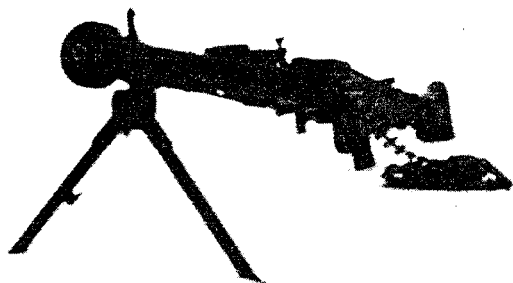
Herluf Nygaard endte sin allsidige militær karriere som Generalinspektør for Heime-

vernet, fra 1967 til 1977. Det er en tid han ser tilbake på med stor glede. Ikke minst arbeidet for og kontakten med HV-ungdommen fant han meget viktig og interessant:

Lær av historien

– Klarer vi å vekke interessen for Forsvaret hos ungdommen mens den ennå er i slutten av tenårene, da er det stor sjanse for at mange vil bevare den interessen også senere i livet. Selv om det som skjedde mellom 1940 og 1945 i dag "bare" er fjern historie for dagens unge, er det viktig at vi lærer av historien. Glemmer vi, kan det skje igjen, presiserer han.

– Utsiktene for en varig fred er ikke særlig oppmuntrende. Og den nedbyggingen av det norske forsvaret som nå foregår, kan jeg verken i historisk perspektiv eller ut fra dagens situasjon forstå. Særlig nedslående er det at myndighetene vil endre Heimevernets solide og selvstendige organisasjon, som med meget gode erfaringer er utviklet og sveiset sammen gjennom nesten 50 år, slutter den gamle kriger.

Når rekylforsterker er montert på MG3 kan det avgis full automatisk ild med 7,62 mm x 51 Kortholdspatron.

Sikkerhetsavstand ved bruk av kortholdspatron er en brøkdel i forhold til skarp.

7,62 mm x 51 Kortholdspatron, NSN 1305-25-120-0726 og rekylforsterker, NSN 1005-25-114-3835 er begge utviklet av Bakelittfabrikken a/s og har vært levert til forsvaret i mange år.

Bakelittfabrikken's